

שירה יכולה / עמיר עקיבא סגל

"נפגשנו לראשונה ליד ספוריה, הלא היא ציפורי"

מושב קטן בגליל התחתון, על הרי נצרת - בין עמק יזרעאל לבקעת בית נטופה. אבל גם כפר ערבי בשם ספוריה שהיה קיים עד שתושביו נטשו אותו במהלך מבצע "דקל" ביולי 48'. כפר ערבי מרכזי וגדול שבראשו מצודה שבנייתה החלה בתקופת הצלבנים והושלמה בידי ד'אהר אל עומר. גם עיר יהודית שהיתה קיימת כבר לפני כשלושת-אלפים חמש מאות שנים. העיר שבה נחתמה המושנה ובה ישב הסנהדרין בראשות רבי יהודה הנשיא, העיר שנחרבה בפלמוס וארס, ואירחה לגיון רומי במהלך המרד הגדול. המקום שממנו יצאו גייסות הצלבנים בהנהגת גי דה-ליוניאן אל קרב קרני חיטין, בו ניצחו המוסלמים בהנהגת סלאח א-דין. העיר שכונתה בפי יוסף בן מתתיהו "פאר הגליל כלו" ועברי - המקום שבו נולדתי וגרתי.

ציפורי נזכרת כמה פעמים בכתבי יוסף בן-מתתיהו ובתלמוד. אך גם אוכזרים ספרותיים ושיריים של ציפורי וספוריה אפשר למצוא לא מעט - עתיקים ומהשנה האחרונה.

בספר **הבשורה על פי ישו** של ז'וה סראמגו מתואר ביקור של ישוע בעיר ציפורי שהחורבה בידי הרומאים לאחר פלמוס וארס ומירדתו של יהודה הגלילי, בתיאור קשה של אלימות בוטה - שבהחלט יכול להיות תואם לאירועים היסטוריים. שכן נצרת שבה חיו הוריו של ישוע סמוכה לציפורי - ואפשר להניח כי מרים או לפחות מי מהוריה הגיעו מציפורי. כעדות לכך, הכנסייה העתיקה במקום קרויה על שם חנה ויואכים - הוריה של מרים.

בשנת 85' פרסם חיים גורי מאמר בעיתון 'דבר' על הצעת אי-לחומה שהוצעה לראשי הכפר ציפורי על ידי גיורא זייד (בנו של אלכסנדר זייד) ועודד ינאי טרם מבצע דקל, הצעה שראשי הכפר סירבו לקבלה. בעקבות אותו סירוב הגיעה נטישת הכפר בהמשך (גורי טוען כי ההצעה ניתנה ממש לאחר הצבעת האו"ם בנובמבר 47', אך ייתכן שהוצעה דווקא בקיץ 48' טרם מבצע דקל).

על כריכת הספר **עשיו של מאיר** שליו מופיעה דמות "המונה ליוה של הגליל" - תמונת אשה המופיעה בפסיפס מפורסם שהתגלה בציפורי ובו תיאור תחרות שתייה בין הרקולס לדיוניסוס. אך עם כל הכבוד לפרוזה, כאן נדבר על שירה.

את המקאמה 'שני מסעות' הקדיש חיים גורי כשהאחרון זכה בפרס ביאליק בשנת 1974, על ספרו **מראות גיחזי**. "אתה הלא זוכה, נפגשנו לראשונה ליד ספוריה, הלא היא ציפורי." כותב גורי ומזכיר לו פגישה בשנת 44' בעת שהיו שניהם לחמי פלמ"ח צעירים. חפר מזכיר לגורי את המהלכים שבאו אחרי אותה פגישה: "וספוריה היתה ציפורי ושכב היו החברה ושפת ערב התמוגה בשפתינו/ ורצינו להיות בני-הארץ כמותם ולטוות מנהגיהם כמנהגינו/ וביאליק היה רחוק עם 'עיר ההרגה' שלו ועם 'על השחיטה' ועם העברית האשכנזית שלו, אשר נדמה כמו שמחננו בכלותה/ היה קיץ, שנת ארבעים וארבע ואל הציפור' מתה שם אלף מגי מיתה." כותב חפר וציפורי/ ספוריה הופכת דימוי לשאיפות הצבריות-עבריות של שני המשוררים, לישראליות המתחדשת כנגד הגלותיות של ביאליק, אשר עתה שניהם מאמצים חלקים ממנה, במקאמה שמסתיימת במילים: "אחר כך, בחורן, בעיר אחרת, כמו חור מן האין אל היש/ זכרתי משום מה את ספוריה וחנייה לילית בקצה השלף היבש/ ומשורר צעיר שלא ידע כי בדרכו את 'מראות גיחזי' יעבור דרך כל כך הרבה מגילות אש."

בתאריך 19.08.1948, חודש לאחר מבצע דקל, שבו השתלטו כוחות הצבא הישראלי על העיר נצרת ובמהלכו ננטש הכפר הערבי ספוריה, הופיע השיר 'אבא בא לו מנצרת' בעיתון 'משמר לילדים', שיר שכתבה חיה קופמן בת התשע-עשרה. "אבא בא לו מנצרת/ לחופשה קצרה/ וסיפר, סיפר לנור/ כל מה שקרה// שם, בדרך מציפורי/ בין כסי גבעות, דום רבצנו במחפורת// מצפים לאות// במרחק שקע הסהר/ רעם תותחים// - חברים - לחש הנער -/ אנו מניחים! -// הבקעה היתה רועדת/ נמוגים הרים/ גוף דרוך, היד על הדק/ אנו דהרים// כך עלינו לנצרת/ עם הנץ חמה" -/ קשב רב הקשיבה ורד/ עד שנרדמה// טנק חלף, שקשוק שרשרת, הפלוגות אצות... ופתאום פתחה נצרת/ בתפילת חצות// פעמון הרים גבוה/ התפלל, הוחיל/ לשלוות ימים יבוא/ ולשלום-אחים."

חיה קופמן, המוכרת יותר בשם חיה קרמון-פרקש, נולדה בשנת 1919 ברוסיה ועלתה עם הוריה בשנת 1925. בנעוריה היתה חברת השומר הצעיר, ולכן פרסמה בעיתון 'משמר לילדים'. בהמשך עברה ללמוד באנגליה והגישה תוכנית רדיו על שירה עברית בשידורים העבריים של הבי-בי-

הכוללת של ספרו ברבר עולם המידודר אל סופו. אופיר נוטה לראות רק את האסונות ומתעלם מן ההישגים העצומים (מרעיים, חברתיים ואחרים) של האנושות דווקא בעשורים האחרונים. מי שהאזין לנאומו של אובמה באו"ם (24.09.14) יכול היה לרשום לפניו כמה מהישגים אלה. לפיכך אין ברירה אלא לומר כי יש משהו מוטע מלכתחילה בהשקפת עולמו של אופיר. מה שהוא מכנה, למשל, "אלימות אלוהית", יכנה המאמין באלוהים "צדק אלוהי". המילה "אלימות" כלל איננה מילה מקראית. זו מילה מאוחרת בעלת קונוטציה שלילית, שנועדה לצבוע את פעולות האל בגון שלילי. (בעיני המאמין האל איננו רק "קנא ונוקם", אלא גם "רחום ורב חסד"). באופן דומה, גם באפיונים האחרים שמייחס אופיר לשלטון החילוני "הצלה/הפקרה", "השגחה/אסון", הדגש בדרך כלל הוא על "הפקרה" לעומת "הצלה" ועל "אסון" לעומת "השגחה", כלומר על תארים שליליים בלבד. זו, לדעתי, טעות יסודית, ולא רק שלו אלא גם של כל ההוגים הביקורתיים-רדיקליים שהעולם נידון במשנתם מנקודת מבט חרד-צדדית למדי. שכן אילו צדקו במשפטם, היה כבר העולם מגיע מזמן אל סופו. למזלנו הוא עדיין כאן.

♦ *
באמצע החדש שעבר הלכה לעולמה בארה"ב, לאחר מחלה קשה, המשוררת והמתרגמת ג'ניס רביבו לבית סילברמן והיא בת 65 שנים בלבד.

המשוררת ילדת בוסטון ארה"ב, עלתה לישראל בשלהי שנות ה-80. ראשוני שיריה בעברית פורסמו בעיתון 'דבר' בשנת 1984 בהמלצת חיים גורי. את ספר שיריה הראשון **זדה** (ספריית פועלים), ערך נתן יונתן ז"ל, שגם הפקיד בידיה לימים את תרגום שיריו לאנגלית (הופיעו בספר *Within the Song to Live*; 2005). ספר שיריה השני **תרגילי חיסוד** הופיע בהוצאת גוונים בעריכת עמוס לויתן בשנת 2000. ספר שיריה השלישי **אחרי העזריאלי לפני הקריה** הופיע בהוצאת כרמל ב-2004. כל שיריה (1984-2006), שירים חדשים וכן חטיבת שירים באנגלית *Zion by Itself* הופיעו בספר **זדה בציון** (גוונים 2007). שני ספרי שירה נוספים באנגלית ראו אור לאחר שובה לבוסטון. ג'ניס רביבו היתה יוצרת מקורית ומחוננת ששאבה משתי מסורות שיריות גדולות, העברית והאנגלית. אף שעשתה את ציון ארץ בחירתה, נותרה בה זרה, ואף ששבה לכתוב בשפה זרה, נותרה *Zion* מושא כתיבתה. עיקר שירתה הוא שירת אהבה נועזת, נאשט, אירונית וחכמה, שירה ניסיונית חודשנית, שהמצב האנושי - יהודי, ישראלי, נשי - נלכד בין שורותיה. שירתה זכתה לשבחים הביקורת ולהערכת קוראיה הרבים. אין ספק כי תחסר לכל מי שהכירה כיצרת נדירה וכאדם יוצא דופן. ג'ניס רביבו הובאה למנוחות בישראל. הותירה אחריה בת ובן. יהי זכרה ברוך.

ע"ל